

KÉPES LEVELEZŐLAP

A KÉPESLEVELEZŐLAP-GYŰJTŐK EGYESÜLETÉNEK KIADVÁNYA

2017. II. negyedév

XXX. évfolyam 2. szám

Csók küldemény

Szerelmi képes levelezőlapok

Cikk az *Élet és Tudomány* 2017. év eleji számából

A szerelmesek ünnepe, Valentin-nap közeledtével idézzük fel az egy évszázaddal ezelőtti képes levelezőlapok világát, amelyek ékesen bizonyítják, hogy a „szerelem örök!” A képeslap a 19. század utolsó harmadának találmánya, amely képi ábrázolásaival és a rövid üzenetek továbbításának praktikus eszközeként hamar népszerűvé vált. Az 1900-1925 közötti években sokan gyűjtötték is a lapokat, és a polgári családokban illetett képeslap albumot tartani, melybe belekerültek a városképi és tájlapok, zsánerképek, az ünnepi vagy alkalmi üdvözlések. A férjhez menés előtt álló lányok zöme hódolt a gyűjtőszenvédélynek, az udvarlónak pedig illetett a levelezőlap albumot átlapozni, amelyben természetesen ott voltak a szerelmi üdvözlések is.

Az érzelmes szerelmi lapok előzményei a 18. századtól a társasági élet alkalmaihoz kapcsolódó igényes kivitelezésű és az ünnephez illő képpel ellátott üdvözlőkártyák voltak. Angliában a 19. században már szokás volt, hogy február 14-én a fiúk és lányok tréfás rajzokkal díszített lírai üdvözléseket, „Valentin-card”-okat küldözgettek egymásnak. Ugyancsak előzménynek tekinthetők

a 19. század közepén már Magyarországon is forgalmazott illusztrált levélpapírok, amelyeken a festmény vagy színes metszet a papír felső harmadát foglalta el. A szerelmesek gyakran írtak egymásnak ilyen papíron leveleket, a képes ábrázolás természetesen a témához illő volt: virág girland, a kerti lugas alatt egymásnak szerelmet valló ifjú pár, illetve tóparti táj hattyúkkal. A romantikus hangulatot arany színű nyomással is fokozták.

Illusztrált levélpapír. 1855. (Zempléni Múzeum, Szerencs)

A képes levelezőlapok népszerűsége nemcsak újdonságuknak volt köszönhető, hanem a technikai igényességnek is, amit a papírdomborítások, selymeképek, a gyöngyporral, csillámokkal és hímzésekkel, élő vagy művirág applikációkkal díszített lapok igazolnak.

Szerelmesek a természetben és szalonban

Felsorolni is lehetetlen, hogy milyen motívumok jelentek meg a szerelmi üdvözlőlapon. leggyakrabban a nők szerepeltek: női portrék, levélíró nő, búsuló nő, a boldogságtól sugárzó nő. A szép hölgyeket ábrázoló képeslapok

különlegessége, hogy gyakran igazi hajat ragasztottak rá. Természetesen nagyon gyakoriak a szerelmi együttlétet megjelenítő lapok. A szerelmesek találkozhatnak a természet lágy ölén, a kertben, mindketten egy padon ülve vagy az ülő nő fölött álló férfi szájából megtörténhet az első vallomás. A városi parkok padja kezdetben távolságtartásra kötelez, később azonban az első megérintés és csók helyszíne is lehet. A romantikus szerelmes képek fontos kellékei a természet fái és virágai, a tóban visszatükröződő holdfény, ahol egy fa alatti padon vallanak a fiatalok szerelmet egymásnak.

A 19-20. század fordulóján kedveltek voltak a szalonzsánerekről készült reprodukciós képeslapok. Ezeken megelevenednek a középosztály, a polgárság enteriörjei, bennük általában egy ifjú hölgy és lovagja, mindig valamilyen érzelmileg kiélezett szituációban. Legjellemzőbben Margitay Tihamér és Spányi Kornél képei, amelyek a humorosan udvarló ficsúrokat és negédesen szabódó úrilányokat ábrázolják. A képek hatását az ilyen találó címek is fokozták: *Enyelgés, Szerelmi dal, Vesztett boldogság, No, ne izéljen*. A beteljesülés és elválás egyaránt témái a szalonképeknek.

A szerelmesek az egymáshoz tartozást nemcsak finom célzásokkal, hanem sokat mondó, finom gesztusokkal adták egymás tudtára: pl. a lány átkarolja a férfi nyakát, gyengéden a vállára teszi a kezét.

A szerelmes párok lapjain megjelenik a galamb is, amely vallási szimbólumból profanizálódott. Lehet a szerelmesnek küldött levél postása, a

párosan élő és turbékoló galambpár pedig az örök szerelem jelképe.

Az 1930-as évek fényképsorozatain állóképként jelennek meg a filmekben látható érzelgős jelenetek, mesterkelt pózok - ölelés, merész csók, - amit a túlfűtött színhatással fokoztak. Kedveltek voltak a korszak híres színészeit ábrázoló lapok a népszerű szerelmes dalok szövegével és kottájával.

A szerelem emlékezetes pillanatait rövid versrészletek is kísérik, amelyek névtelen szerzőktől származnak és önmagukért beszélnek. *„Bele néztem a szemedbe/S nincs éjem sem nappalom,/Gondolsz-e rám Te is annyit/Én szépséges angyalom?”; „Ég a szívem, ég a lelkem/Távol vagyok tőled,/Fáj, hogy olyan ritkán kapok/Egy kis hírt felőled.”; „Jer karomba szívem, édes/Oly epedve várlak/Nélküled nincs öröme sem/Ennek a világnak.”* A felirat és az ábrázolás együtt fejezte ki az udvarlást, és közvetítette a bókokat. Egy-egy felírt lap küldésével akár a randevú napját meg lehetett üzenni, mint pl. a csókolózó párt ábrázoló lapon a *„Látni szeretnélek! Kedden”* felirat.

Az imádott arcképe

Az 1910-es évek kedvelt témája a távollévő kedves arcát felidéző kompozíció. A lap alsó felén van az emlékező, a felső részben pedig a felidézett nő alakja vagy a kettőjük homályból előtűnő figurája látható. És természetesen a virágok érezhetően bódító illata idézi fel az emlékeket, érzelmeket. Az első világháború alatt különösen közkedvelt volt ez a képtípus, hiszen a kényszerű távollét párokat választott el kiszámíthatatlan időre vagy akár örökre. Ezeken a lapokon a frontra induló vagy már a lövészárk mellett őrsgben álló katonát láthatjuk, aki ott is családjára, szerelmére gondol, illetve a szerelmétől érkezett levelet olvassa. A képen természetesen a maga elé képzelt nő arcképe is megjelenik. A hatást versekkel fokozták: *„A királyért,/A hazáért!/És egy kicsit/Magácskáért”;* *„Hű katona, hű szerető/De*

nagy boldogság a kettő”); „A tűzér álma” feliratú lapon az ágyúk mellett álló katona előtt az a kép jelenik meg, amikor egy padon kedvese kezét fogva vallott szerelmet, de a vers alapján a jó Istenbe vetett reménységben bízik, hogy viszontlátja szerelmét. A „Valahol Oroszországban...” sorozat lapjain a hátszágban kedvesére gondoló nő alakja is felsejlik.

Virágnyelv

A virág tipikus szerelmi ajándék. Az epekedő férfi képes levelezőlapon is küldhetett virágot kedvesének. A félénk szerelmesek számára könnyítette meg a vallomástételt a *virágnyelv*, amely a gondolatokat és az érzelmeket különböző virággal fejezi ki. Legismertebb példája, hogy a piros rózsza a szenvedélyes szerelem, a lilium az ártatlanság jelképe. Száz évvel ezelőtt szinte minden virág küldésével kifejezhettek valamit. Ebben nyújtott eligazítást a „Bevezetés a virágnyelvbe” című képeslap, amely a virágok rajza és neve mellett közli azok jelentését: *harangvirág* – már régóta szeretlek; *piros rózsza* – szerelem; *fehér rózsza* – nem szeret; *vadrózsza* – miért vonakodsz tőlem?; *százsorszép* – jó vagyok Neked; *csalán* – nem szeretnék tudni semmit; *sárga viola* – hagyd, hogy szeretgesselek!; *rózsaszár* – nem!; *rózsalevél* – igen!; *komló* – hagyd, hogy forró szerelemmel vegyelek körül!; *encián* – köszönöm Neked; *jázmín* – mint barát légy hozzám hű, de ne kívánj szerelmet!;

Virágok, indák, szívek és pár lényegre törő szó, amely gyakran virágból van kirakva. Mindezek a szerelmet jelképezik és üzenetet hordoznak. Az

érzelgősséget és szentimentalizmust fokozták az ilyen feliratok: „Találkozás, Lehetséges, Mikor, Hol, Szerelem, Csókok, Reménytelenül, Ne írt többé, Szívem ne haragudj, Haragszom Rád, Édes emlék, Légy enyém, Gondolj rám.”

Maros vize folyik csendesen

Az 1930-as, 40-es években megjelenő magyarkodó lapok a feliratos falvédőkre jellemzően népies motívumokban tobzódnak, ahol a népviseletben megjelenő gyerekek és fiatalok mellett a muskátlis ablak, székelykapu és a búcsúban megvehető mézeskalács szív egyaránt megtalálható. Hasonlóan idillikus stílusúak a magyar nótákat illusztráló feliratos lapok.

A II. világháború éveiben sokkal kevesebb képeslap foglalkozott a katonaélettel, mint az I. világháború alatt. Ezek sajátos humorral és népieskedő díszítő motívumokkal igyekeztek vonzóvá tenni a bakaéletet. Lelkes és nyalka katonák, huszárok és boldog, vidám leányzók feledtették ezeken a lapokon a háború keserveit.

Képeslevelezőlap-nyelv

A 19-20. század fordulóján kedveltek voltak a hat vagy tizenkét lapból álló olyan sorozatok, amelyek a teljes szerelmi történetet bemutatták a megismerkedéstől kezdve egészen a boldog egymásra találásig.

Mivel 1904-1905-ig a képes oldalon alig maradt hely az írás számára, ezért gyakran az ide ragasztott kis borítékban egész hosszú levelet helyezhetett el a szerelmes feladó. Az un.

applikációs (rátétes) képeslapok között szerelmi üzeneteket hordozó táviratokat, sőt ráragasztott díszes albumocskákat is találunk. Az egyik ilyen lapot Lajos küldte Hasselbauer Annuska kisasszonynak, és az emlékkönyvben az alábbi divatos költemény olvasható: „Szíved egén kelő nap-e/Óh leány emlékem,/Vagy pedig mint/Lenyugvó nap/Van-e lemenőben?”

Az elfoglalt szerelmesek számára készültek olyan sztereotip kifejezésekből, vallomásokból álló „gyorslevelezőlapok,” amelyeken a szerelmesnek csak a kiválasztott sorokat kellett aláhúzni, majd aláírni az üzenetet.

A férfi üdvözlőlapon csókot is küldhetett szerelmének! Erre a célra készültek az ún. *csók küldemény lapok*. Az utalvány rendszerint ezer csókról szólt, amelyet a lap bekeretezett részére kellett elhelyezni, a címzett hölgynek pedig később kellett azokat személyesen visszaadni!

Készült *jövendőmondó levelezőlap* is, amely a tű hegyén megforgatva megmutatta, hogy „Szeret-e Ő vajjon még Téged.”

A *bélyeg nyelv* alkalmazásával a szerelmesek a bélyegek felragasztási módjával fejezhették ki titokban az érzelmeiket. Az ilyen lapokon megjelenhet a rózsákkal keretezett szívbe montírozott imádott férfi arcképe a gondolatait kifejező versikével.

A képeslap aranykorában a szerelmi levelezés elképzelhetetlen volt a *képes levelezőlap nyelv* nélkül. A feladó már az illusztráció kiválasztásával és az ilyen üzenetek elküldésével is kifejezhette

érzelmeit. Az egyes képeslap témák jelentését egy francia lap nyomán így ismertette a Magyar Képes Levelező-Lap újság 1902-ben: *tájképes* – szeretlek; *állatos* – végtelenül szeretlek; *házak* – csendes boldogság; *erdő, liget, rét, kert* – szentimentalizmus; *gyermekek* – óhajtom a boldogságot; *virágcsokor* – rád gondolok; *színész* – változékonyság; *színész* – kalandszerető; *ló* – büszkeség; *kutya* – hűség; *templom* – légy enyém.”

PETERCSÁK TIVADAR

Légy résen! Cserkész képeslapok

A cserkészmozgalomról a legtöbben csak azt tudják, hogy az úttörőmozgalom elődje volt a múlt század első felében, s a rendszerváltás óta „újra van”. Pedig ez az ifjúsági mozgalom, mely hazánkban 1912-ben alakult, a harmincas évekre olyan népszerű lett, hogy tömegével adott ki képeslapokat, népszerűsítve a cserkész-életet és szellemiséget.

S hogy mi volt ez a szellemiség? A gyerekek sportos, harcias, bajtársias nevelése, s az egész erős vallásossággal átítatva. A nagy népszerűség annak köszönhető, hogy a vesztes I. világháború utáni elszigetelt, megcsonkított

Magyarország a világdzsemborikon (dzsembori=cserkésztalálkozó) való részvétellel lépett nemzetközi porondra, s az 1929-es harmadik dzsemborin a világ legjobbjai a magyar cserkészek lettek. Ezzel el is nyerték a negyedik dzsembori rendezési jogát, melyet 1933-ban tartottak Gödöllőn, nagy sikerrel. Ekkoriban adták

ki a legtöbb lapot, melyek ugyan nem óriási ritkaságok, de megbecsült darabjai a képeslapgyűjteményeknek. Már csak azért is, mert 1945 után sok ilyen témájú lapot pusztulásra ítélték.

Mi most néhány olyan cserkészlapot mutatunk be, melyek a cserkészek 10 pontját voltak hivatva népszerűsíteni.

Gödöllő 1939-ben is rendezett dzsemporit, a cserkészlányok találkozáját. Ez volt a nevezetes

PAX TING (békegyűlés), melyről négydarabos bélyegsört is kiadtak. A sikeres lebonyolítás mellett már kezdte éreztetni hatását a cserkészmozgalom hanyatlása. Ugyanis – a közhittel ellentétben – nem a Rákosi rendszer volt a cserkészlet első betiltója, hanem a nyilasok, akik persze nem a vallásosságot, hanem az angol gyökereket kárhoztatták. Persze Teleki Pál főcserkész haláláig (1941) ez nemigen kapott hangot, de aztán a szélsőjobbra fordult országvezetés a cserkész helyett a leventemozgalmat támogatta. Mutatóba a PAXTING-ről is közlünk két képet.

A lánydzsempori szónoka

Az 1990-es évek óta a magyar cserkészmozgalom újra működik, a 23. világdzsemporin is részt vett, Japánban. De népszerűsége messze elmarad a nyolcvan évvel ezelőtől...

És még valami; a harmincas évek lapjairól sok reprint kiadás is készült, melyek értéke természetesen meg sem közelíti az eredetit. Úgyhogy cserénél, vásárlásnál, jó, ha gondolunk a cserkészek jelszavára: Légy résen!

SZIGETI ANDRÁS

Stengel & Co., Dresden und Berlin

A cikk 2. része

A számozás

Néhány évvel ezelőtt meg voltam győződve róla, hogy egy drezdai képeslapkiadó elsőként

Drezdáról adott ki hosszabb sorozatot. Ha ez valóban így történt, akkor az a sorozat vagy számnélküli volt, vagy a lapok számozása nem folyamatosan növekvő sorrendben jelent meg, ami növelte a hibakockázatot. Ezt látszik alátámasztani, hogy már az 1500-as sorszámú lapok esetében ugyanazt a sorszámot kapták az Innsbruck-i és Strassburg-i lapok. Ha ettől a feltételezéstől eltekintek, akkor a számozás folyamatosan növekvő, a városokról kiadott sorozatok egymást követő sorrendben jelentek meg, nem ritkán egy-egy számhoz tartozó téma többször: a, A, b, B betűjelekkel kiegészítve. A lapok sorszáma az első kiadásokon a kiadói jelölés mögött található, leggyakrabban a kép bal oldalán, majd 1900-tól, amikor a kép már kitölti a lap $\frac{3}{4}$ -ed (vagy nagyobb) részét, akkor a lap alsó vagy jobb/bal oldalára kerülő margójában olvasható többnyire. 1906 után a kiadói jelzés, így a szám is a lap hátoldalának bal oldalán jelenik meg. Ez a formátum nagyon sokáig forgalomban van, ám rövidesen kiegészül egy betűkből és számból álló rendkívül változatos kóddal (dt, eR, mL, aM8, bN5, gO6, stb.), melynek a logikáját eddig nem sikerült megfejteni. A számozást végül a lap hátoldalának bal alsó sarkába nyomtatják, kiegészítve ezzel a kóddal.

Bár az 1-es sorszámot viselő lapot nem láttam még, ám az eddig összeírt katalógus alapján nagy valószínűséggel a svájci Vierwaldstättersee lehet rajta. A számozás első 1000 lapjából még viszonylag kevés került elő, ezek alapján viszont az látszik, hogy nagyobb részt ezeken svájci tájak és városok kerültek bemutatásra. A számok emelkedése és a témák alapján lehet következtetni, hogy melyik városról kb. hány lap került kiadásra. Egyes helyek többször megjelennek ebben az alapszámozásban, míg más városok csak egy-egy sorozattal rendelkeznek. A számozás és az egymást követő városok sorrendiségében nem látok összefüggést, például egy belga városokról megjelent sorozat előtt osztrák, míg utána olasz városok kerültek kiadásra. Egyes városokról vagy híresebb

fürdőhelyekről nem ritka a 15 – 20 különböző, eltérő számozású és eltérő darabszámú sorozat. Ezek között is a két legnépszerűbb Zoppot (ma Sopot, Lengyelország) és Warnemünde volt, melyről több száz lap jelent meg minimum 25 eltérő sorozatban.

Sajátos számozása van a londoni iroda által forgalmazott lapoknak. A számozás minden esetben a képoldalon, míg a kiadó a lap hátoldalán van feltüntetve. A szám előtt pedig egy E (England?) betű olvasható.

A számozás nélküli Stengel lapok külön kategóriát jelentenek a gyűjtési területben, én négy különböző esetet találtam:

Csak Stengel kiadói jelzéssel valamilyen nyomtatási hiba folytán számozásból kimaradt lapok. Ezek beazonosíthatóak egy ugyanolyan, de számmal ellátott lap alapján.

Csak Stengel kiadói jelzéssel számozásból szándékosan kihagyott sorozatok (Pl. a német Altenahr, Bad Neuheim, Bad Neuenahr városok vagy a berlini iroda által kiadott lapok) vagy egyedi lapok, melyeknek jellegzetessége, hogy a kép valamelyik sarkában fel van tüntetve a fénykép negatív száma.

Reklám célokra megjelentetett lapok, ahol a Stengel csak a nyomdai munkát végezte.

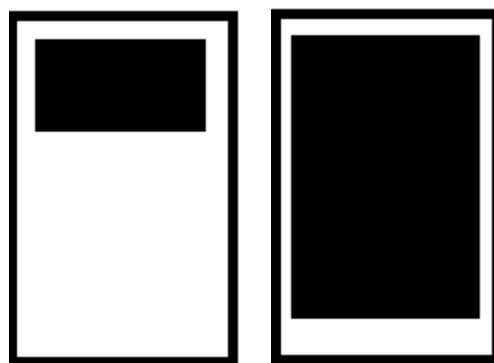
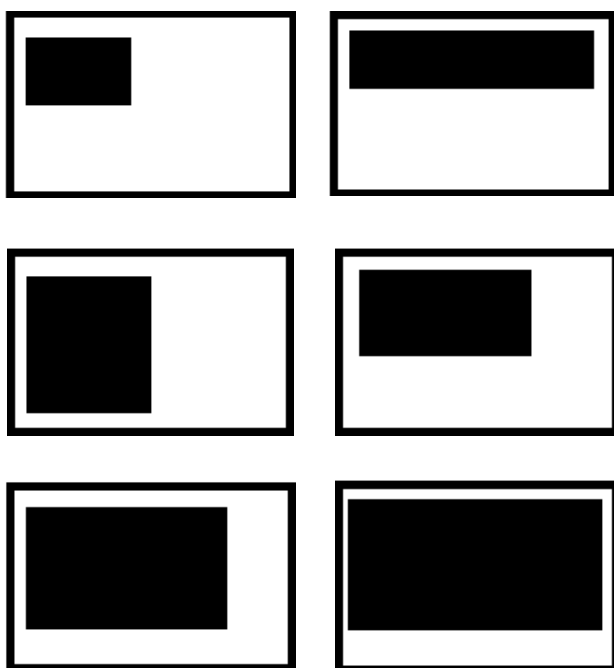
Más kiadók által megjelentetett lapok és sorozatok, ahol a Stengel csak a nyomdai munkát végezte.

Egyéb sorozatok és szériák

A Stengel alapsorozata mellett számos lapja önálló sorozat vagy jelölőszámot kapott. Így jelent meg színes sorozat Cordoba-ról, Torino-ról, Genova-ról és a francia Riviéra városairól. Ezek is az 1-es sorszámtól indulnak minden esetben. Egyedi a Párizsi Világkiállításra megjelent 100 darabos sorozat, melyen a többi francia lapon is alkalmazott St&Co.á.D. kiadói jelölés van feltüntetve. 1911-től pedig minden jelentősebb németországi kiállításról megjelentetett saját sorozatot. Egyelőre még kiderítésre vár, hogy a kiadót milyen viszony fűzte Romániához (nem Erdélyhez). A román lapok egyrészt szerepelnek az alapsorozata lapjai között is, azonban nem ezek, hanem a több száz darabból álló P, PR és HK jelölésű lapok a leglátványosabbak.

Az 1896 és 1900 között kiadott hagyományos lapok esetében a hátoldal csak a címzésre szolgált, így a néhány szavas vagy mondatos üdvözlést csak a képoldalra volt lehetőség leírni. Ennek megfelelően lehetett egy-egy lapot több féle változatban különböző nagyságú képpel megvásárolni és lehetséges, hogy ezek árban is eltértek egymástól.

Típusok:

Ezekon felül a képek megjelentek lekerekített vagy díszes kerettel ellátott lapokon is. A képek széle nem volt kontúros, hanem fokozatosan halványodott.

A hagyományos kiadás mellett a lapok megjelentek un. mondschein vagy éjszakai, valamint színes kivitelekben is. Az utóbbinak külön szériaszáma nem volt, míg az éjszakai lapok a sorozatszám után az M jelölést kapták.

Még felderítésre váró terület, hogy mely városképes lapok jelentek meg az egyedi szériaszámmal ellátott sorozatokban. Az eddig általam talált és azonosított, vagy még azonosításra váró egyedi sorozatok és jellemzőik:

Ser. I. – Ilyen sorozatazonosítású lapot nem találtam

Ser. II. – Coll K. vagy aquarell feliratozás és egyedi finom színezés.

Ser. III. – Ilyen sorozatazonosítású lapot nem találtam

Dombornyomású lap

Ser. IV. – Vignetten-Karten feliratozás, a városkép mellett egy kisebb képen valamilyen a városra jellemző foglalkozás, hobbi, attitűd bemutatása.

Ser. V. – Relief vagy dombornyomású lapok.

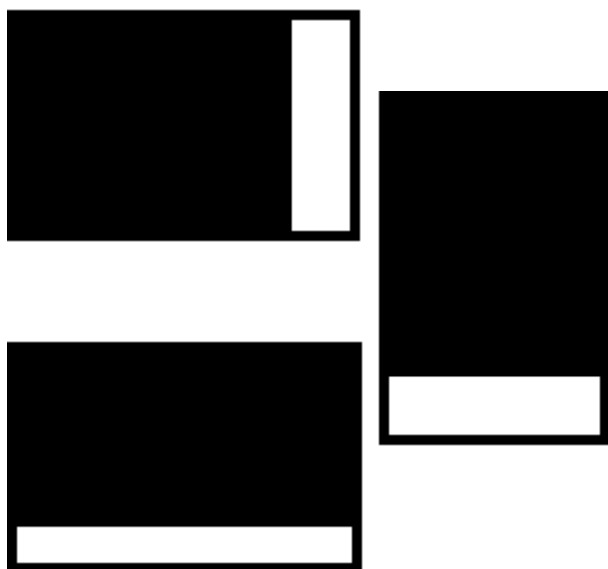
Ser. VI. – Kék színezésű lapok.

Ser. VII. vagy Ser 7. - Ilyen sorozatazonosítású lapot nem találtam

Ser. 8. – Chromolichtdruck feliratozás és egyedi színezés. (A sorozat jelölése már kizárólag arab számokkal.)

Ser. 9. – Felépítésre ugyanaz, mint a Ser. IV-es lapok. Leginkább a berlini lapok jellegzetessége.

1900-tól már egyre nagyobb számban jelennek meg azok a sorozatok, ahol a képoldal alsó vagy bal oldalára zsugorodik az üzenetnek szánt mező.

1906-tól, amikor a hátoldal osztásra kerül, a lapok többsége már teljes képmérettel kerül forgalomba.

/a cikk befejező része a következő hírlevélben olvasható/

REMÉNYI RICHÁRD

Rendezvények

2017. március 18. és április vége között nézhetjük meg Sali István gyűjtőtársunk „Századfordulós képeslapkiállítás a vadásatról” c. kiállítása a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum Vadászati Múzeumában.

2017. március 31-től október 31-ig tekinthető meg Sasvári Tiborné gyűjtőtársunk „Erzsébet királyné” c. képeslevelezőlap-kiállítási anyaga Gödöllőn, a Gödöllői Múzeumban.

2017. április 30-án kerül megrendezésre Győrött, a Veres Péter Mezőgazdasági Szakközépiskolában a 43. Nemzetközi Éremgyűjtő Találkozó, ahova megannyi képeslapos (gyűjtő és árus egyaránt) jön el félévről félévre, határon túlról is egyaránt.

Korábbi események

2017. február 9-12. között a FeHoVa-n volt megtekinthető többek között Sali István több,

digitalizált képeslapja is, az „Emlékkiállítás Ferenc Józsefről mint vadász” c. kiállítás részeként.

Felelős kiadó: Kőszegfalviné Pajor Klára elnök MKL
Szerkesztette: Kőszegfalviné Pajor Klára és Papp Miklós
9700 Szombathely, Pf. 233. mobil: 20/2865806
email: pajor.klara@gmail.com
honlap: www.kepeslapgyujto.hu